

EĞİTSEL İÇERİKLİ WEB SİTELERİNİN METİN TASARIM UNSURLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ*

EXAMINATION OF THE EDUCATIONAL WEB SITES IN TERMS OF TEXT DESIGN

Fatma ERASLAN KESKİNKILIÇ, Serçin KARATAŞ

Anahtar kelimeler

Metin tasarımı
Eğitsel içerikli
web siteleri
Okunabilirlik

ÖZET

İlköğretim ve ortaöğretim çağındaki kullanıcılara hitap eden eğitsel içerikli web sitelerinde kullanılan metinlerin gerek tasarım, gerekse içerik açısından iyi seçilmiş olması gerekmektedir. Eğitsel içerikli web sitelerinde metinler aracılığıyla aktarılan bilgilerin iyi tasarlanmış olması bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında eğitsel içerikli web sitelerinde bulunan metinler, okumaya etki eden fiziksel özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Değerlendirme aracı olarak araştırmacılarından biri tarafından geliştirilen Web Siteleri Metin Tasarım Unsurları Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır.

Değerlendirme sonucuna göre eğitsel içerikli web sitelerinden %20'sinin metin tasarımı açısından kolay okunur nitelikte, %50'si orta okunur nitelikte ve %30'unun ise zor okunur nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Keywords

Text design
Educational
web site
Readability

ABSTRACT

The texts are used in the educational web-sites which serve primary and high school students should choose conveniently in terms of both design and content. The aim of this study is well designing knowledge transferred through texts in educational web-sites.

In this study texts of educational web-sites are evaluated in terms of physical properties which are affecting readability. Web Sites Text Design Evaluation Scale is developed and used as an evaluation tool. According to evaluation results, it is concluded that 20% of the educational web-sites are easy, 50% are mediocre, and 30% of them are difficult in terms of readability.

1. GİRİŞ

Bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler insan hayatını birçok yönden etkilemekte ve geliştirmektedir. İnsanlar çoğu ihtiyacını bilgisayar ve internet aracılığıyla istediği yerden, zaman ve mekân kaygısı olmadan karşılayabilmektedir. Bu amaçla çok farklı alanlarda her gün yayına giren milyonlarca web sitesi bulunmaktadır.

* Bu çalışma IETC 2010 (Uluslar arası Eğitim Teknolojileri Konferansı 2010)'da bildiri olarak sunulmuştur.

Farklı alanlarda yayına giren web siteleri kullanıcıları etkilemek adına farklı teknikler denemektedir. Web sitelerinde kullanıcıları etkilemek, iyi bir iletişim ortamı sağlayarak siteye olan ilgilerini artırmak için site tasarımcıları resim, canlandırma, ses ve çeşitli tasarım unsurları üzerine fazlasıyla eğilmektedir. Bu web siteleri arasında, kullanıcıların bilgi edinme ihtiyaçlarını karşılama amaçlı kurulan eğitsel içerikli siteleri de yer almaktadır.

Eğitsel içerikli web sitelerinde, kullanıcıyı etkilemede sözü edilen yöntemlerden çok, bilginin sunumu önem taşımaktadır. Siteye aradığı bilgiyi almaya gelen kullanıcı, baktığı kelimeyi değil, aradığı kelimeyi görür. Bu bağlamda böyle bir kullanıcı için sitede bulunan resimlerin veya canlandırmaların çok güzel olması kullanıcıyı ilgilendirmemektedir. Kullanıcıyı etkilemek adına sayfaya yerleştirilen bu elemanların sayısının artması ve tasarım bilgisine sahip olmayan kişilerce yapılması, bu tür sitelere asıl geliş amaçları bilgi edinmek olan kullanıcıların işini zorlaştırmaktadır.

Kişinin aradığı bilgiyi, ziyaret etmekte olduğu sitede bulabileceği izlenimini vermenin yolu bilgilerin kolay göz atmaya elverişli olmasıdır. Böyle bir site tasarlamak için ise, sayfadaki metin tasarımına özen göstermek gerekmektedir. Nielsen'in (1997) de belirttiği gibi, web kullanıcısı öncelikli olarak sitedeki metinleri tek tek okumamakta, siteye göz atmaktadır. İnsanların web sitelerini nasıl okudukları ile ilgili olarak Nielsen'in (1997) yaptığı araştırmada, araştırmaya dâhil olan kullanıcılardan %79'unun herhangi yeni bir sayfaya rastladıklarında sayfayı taradıklarını yani göz atmaya tercih ettiklerini, sadece %16'sının sayfadakileri kelime kelime okuduğunu görmüştür. Bu çalışma sonunda Nielsen (1997), web sayfalarının metin tasarımında öncelikle dikkat edilmesi gereken konunun; kolay taranabilir metinler oluşturmak olduğu sonucuna varmıştır. Dolayısıyla, web içeriği geleneksel yazıdan, kitaplardan, gazetelerden farklı olmalıdır (Doğan, 2006). Kullanıcının siteden bilgi alması, sitede kullanılan yazıtipi, rengi gibi özellikler tarafından ayırt edilmesiyle ilişkilidir. Bununla birlikte, sitede bulunan metinlerin zorluk derecesi de hedef kullanıcıya uygun olmalıdır. Bu şekilde, kullanıcı, siteye aradığı bilgiyi almak amacıyla geldiğinde, onun isteğine cevap verebilecek ve onu memnun ederek, sitede kalmasını sağlayacaktır.

Her tasarımda olduğu gibi, bilgi tasarımında da iyi bir planlama temel koşuldur. Amaca uygun olarak derlenmiş bir bilgi, doğru düzenlenir, iyi sınıflandırılır ve etkili şekilde sunulursa alıcısı tarafından kolayca algılanır. Düzensiz yerleştirilen yazı ve görüntü öğeleri algılamayı, iletişimi güçleştirir ve yanlış anlaşılmalara neden olur (Pektaş, 2001). Doğan (2006), webde iletişimin ağırlıklı olarak kelimelerle sağlandığını belirtmiştir. Web iletişimde kelimeler yani içerik bu kadar önemli iken, tasarımcıların odağında olması gereken soru da "Bilgiyi en etkili ve hızlı bir şekilde kullanıcıya nasıl iletirim?" olmalıdır. Web sitelerine gelen ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun bir hedefi vardır. Kimi bir ürün hakkında bilgi almak, kimi bir konu hakkında bilmediklerini öğrenmek için

siteyi ziyaret edebilir. Hedefler farklı olsa da özünde ziyaretçi çoğu zaman siteye sunulan bilgiyi almak için gelir (Doğan, 2006).

Nielsen'in yaptığı çalışmadan da anlaşılacağı gibi web ortamında, aktarılacak mesajın alıcıya iletilmesi için, öncelikle sitenin kolay tarama yapmaya elverişli olması gerekmektedir. Kolay taranabilir bir site tasarımı için, yazı ve görüntüler arası görsel denge iyi kurulmalıdır. Renkler, biçimler ve bunların yerleşimi dengeli olmalı, ilgi çekmelidir. Göz, bilgi akışına göre zorlanmadan sayfadaki hareketi takip edebilmelidir. Yazı, iletişimsel anlamını kaybettiği an amacından da uzaklaşmış olur (Pektaş, 2001). Bu bağlamda web tasarımcılarının web sitelerinde yayınlanan metinsel bilgilerin içeriğinin yanında fiziksel özelliklerine de dikkat etmeleri gerekmektedir.

Eğitsel içerikli web sitelerinde bulunan metinlerin fiziksel özellikleri, tasarım açısından ne durumda oldukları bu araştırmanın problemi oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında birçok web sitesi incelenmiş özellikle eğitim alanında hizmet veren web sitelerinin metin tasarım unsurlarını ne kadar dikkate aldıkları araştırma dâhilinde hazırlanan "Metin Tasarım Unsurları Değerlendirme Ölçeği" ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda eğitsel içerikli web sitelerinde metin tasarım unsurlarına ne ölçüde dikkat edildiği belirlenmiş ve bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Eğitsel içerikli web sitelerinin Web Sitesi Metin Tasarım Unsurları Değerlendirme Ölçeğinde yer alan her bir maddeden aldığı puan nedir?
2. Eğitsel içerikli web sitelerinin Web Sitesi Metin Tasarım Unsurları Değerlendirme Ölçeğine göre en çok dikkate alınan özellikler nelerdir?
3. Eğitsel içerikli web sitelerinin Web Sitesi Metin Tasarım Unsurları Değerlendirme Ölçeğine göre en az dikkate alınan özellikler nelerdir?
4. Eğitsel içerikli web sitelerinde yer alan metinlerin, Web Sitesi Metin Tasarım Unsurları Değerlendirme Ölçeğine göre zorluk düzeyleri nedir?

2. YÖNTEM

Eğitsel içerikli web sitelerini metin tasarım unsurları açısından incelemeyi amaçlayan bu çalışma tarama modelindedir.

2.1. Evren ve örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini 2008-2009 Eğitim Öğretim yılında internet üzerinde Türkçe olarak yayınlanan, ilköğretim öğrencilerine yönelik eğitsel içerikli web siteleri oluşturmaktadır. Eğitsel içerikli web sitelerine ulaşmak için, arama sonuçlarının sıralanmasında PageRank (Brin ve Page, 1998) adı verilen bir algoritmayı kullanarak, uyguladığı ileri teknikler sayesinde

kısa sürede en iyi arama motoru olma başarısını yakalayan Google arama motorundan (Gürdağ ve Özturan, 2002) yararlanılmıştır. Google arama motorunda "eğitsel içerikli web siteleri, eğitim siteleri, ders anlatımı, online ders, ders siteleri, uzaktan eğitim, öğretmen siteleri, online öğrenme, çocuk siteleri" ve benzeri anahtar kelimeleri girilerek yapılan aramalar sonucunda farklı sitelere erişilmiş, arama motorunda bulunan sitelerde verilen ilgili bağlantılar ile de arama dallanarak geniş bir evrene ulaşılmaya çalışılmıştır. Erişilen siteler arasından bir ders içeriğini veya bir konuyu site aracılığıyla kullanıcılara aktaran 10 site araştırmaya dâhil edilmiş ve araştırmacının örneklemini oluşturmuştur. Arama motorunda anahtar kelimelerle yapılan arama sonucunda erişilen siteler arasından eğitimle ilgili olmasına rağmen herhangi bir ders içeriği ve konu anlatımı sunmayan ya da ilköğretim ve ortaöğretimde okutulan derslere uygun olmayan siteler araştırmacının dışında tutulmuştur.

2.2. Verilerin Toplanması

Araştırmada, web sitelerindeki metinlerin tasarım özelliklerinin okuma üzerine etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu fikirden yola çıkılarak araştırmaya ilişkin verileri toplamak amacıyla 55 maddeden oluşan "Web Sitesi Metin Tasarım Unsurları Değerlendirme Ölçeği" geliştirilmiştir.

2.2.1. Web sitesi metin tasarım unsurları değerlendirme ölçeği

Ölçek geliştirme sürecinde öncelikle web sitelerindeki metinlerin sayfa içinde hangi formlarda bulunduğu belirlenmiştir. Metinlerin web sayfalarında başlıklar, listeler, bağlantılar ve içerik olarak yer aldığı belirlenerek metinler bu 5 başlık altında gruplandırılmıştır. Oluşturulan bu gruplara ait olması gereken özellikler ilgili başlıklar altındaki maddelerde ele alınmıştır. Ölçek maddeleri belirlenirken, başlıklar, listeler, bağlantılar ve içeriğe ait tipografik öğeler, tasarım ilkeleri gibi metnin fiziksel özellikleri dikkate alınmış, bu zamana kadar yapılan çalışmalardan ve birçok kaynaktan faydalanılmıştır. Bu bağlamda faydalanılan çalışmalardan biri olan Gülgün Alpan'ın (2004) "Ders kitaplarındaki metin tasarımı" adlı çalışmasında geliştirdiği ölçek, araştırma dâhilinde geliştirilen "Web Sitesi Metin Tasarım Unsurları Değerlendirme Ölçeği" büyük ölçüde yol gösterici olmuştur. Alpan'ın (2004) çalışmasından bu araştırmaya kaynak teşkil edecek ölçek maddeleri, metnin tipografik özellikleri ile ilgili olan maddeleridir. Web sitelerindeki metin tasarım unsurlarını değerlendirmeye yönelik ölçek maddeleri; A.Genel Metin Tasarımı, B.Başlıklar, C.Listeler, D.Bağlantılar, E.İçerik başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Web sitelerindeki metin tasarımına yönelik ilkelerin belirlenmesi için hazırlanan 74 maddelik metin tasarım unsurları taslağı, üçlü derecelendirme ölçekli veri toplama formuna dönüştürülerek, her bir maddenin geçerliğine ve uygunluğuna ilişkin uzman (8) değerlendirmesine sunulmuştur. Konu alanı ile ilgilenen 5'i öğretim teknolojisi ve 3'ü Türkçe Eğitimi alanında 8 uzman tarafından, ölçek incelemeye tabi tutulmuş, uzmanların her bir madde için verdiği puanların ortalaması alınarak madde

ile ilgili, çıkarılması, düzeltilmesi ya da herhangi bir değişikliğe uğramaması gerektiği konusunda karara varılmıştır.

Uzmanlardan gelen geribildirimler doğrultusunda elde edilen verilerden ortalaması 2 ve daha yüksek olan 55 madde ile tanımlanan ilkeler, web sitelerinin metin tasarımı için temel alınmıştır. 74 maddeden oluşan metin tasarım unsurları taslağı uzman görüşü sonucu elde edilen verilere göre düzenlenerek 55 maddelik son haline getirilmiştir.

Web Sitesi Metin Tasarım Unsurları Değerlendirme Ölçeği 5'li derecelendirme ölçeği şeklinde hazırlanmıştır. Ölçekteki maddeler, (5)Tamamen uygun, (4)Uygun, (3)Kararsızım , (2)Uygun değil, (1)Hiç uygun değil şeklinde puanlanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Araştırmanın ilk alt amacı;

“Eğitsel içerikli web sitelerinin Web Sitesi Metin Tasarım Unsurları Değerlendirme Ölçeğinde yer alan her bir maddeden aldığı puan nedir?”

Araştırmada değerlendirilen web sitelerinin metin tasarım unsurlarına göre her bir maddenin gözlemci değerlendirmesinden aldığı ortalama puanlar Tablo1'deki gibidir. Tabloda:

\bar{X}_n : Her bir site için madde ortalama puanı.

\bar{X} : Maddelerin sitelerden aldığı ortalama puanların ortalamasını göstermektedir.

Tablo 1. Ölçek Maddelerinin Gözlemcilerden Aldığı Puan Ortalamaları

Ölçek Madde No	\bar{X}_1	\bar{X}_2	\bar{X}_3	\bar{X}_4	\bar{X}_5	\bar{X}_6	\bar{X}_7	\bar{X}_8	\bar{X}_9	\bar{X}_{10}	\bar{X}
1	4,0	2,0	1,0	2,0	2,0	2,5	4,0	3,5	3,5	3,5	2,80
2	5,0	5,0	5,0	2,0	1,0	4,0	4,5	2,0	3,5	2,5	3,45
3	5,0	1,0	5,0	4,0	3,0	5,0	3,5	3,5	3,5	3,5	3,70
4	5,0	5,0	2,0	2,0	2,5	4,0	4,0	5,0	2,5	2,0	3,40
5	5,0	2,0	5,0	5,0	2,5	4,0	4,5	4,5	3,0	4,0	3,95
6	5,0	4,0	5,0	5,0	3,5	5,0	4,5	4,5	5,0	4,0	4,55
7	5,0	5,0	4,0	5,0	2,0	4,0	4,5	5,0	2,5	4,0	4,10
8	-	4,0	4,0	2,5	1,0	5,0	-	1,0	5,0	2,5	3,12
9	4,0	5,0	5,0	5,0	4,0	4,0	4,5	4,0	3,5	3,5	4,25
10	5,0	5,0	1,5	5,0	2,0	2,0	5,0	4,0	4,5	4,0	3,80
11	5,0	5,0	5,0	5,0	4,5	5,0	4,5	4,5	4,0	4,5	4,70
12	5,0	5,0	5,0	4,5	4,0	4,0	5,0	4,0	4,5	5,0	4,60
13	-	5,0	5,0	4,0	5,0	5,0	3,0	1,5	4,5	2,0	3,88
14	1,0	5,0	1,0	1,0	1,0	1,0	2,0	1,0	1,0	1,0	1,50
15	-	4,0	-	-	-	-	1,0	-	-	-	2,50
16	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	2,5	1,0	1,0	1,0	1,15
17	1,5	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	2,0	2,0	1,0	1,0	1,25
18	4,0	4,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	4,0	2,0	2,5	4,15

Tablo 1 devam

Ölçek Madde No	\bar{X}_1	\bar{X}_2	\bar{X}_3	\bar{X}_4	\bar{X}_5	\bar{X}_6	\bar{X}_7	\bar{X}_8	\bar{X}_9	\bar{X}_{10}	\bar{X}
19	5,0	5,0	4,0	5,0	4,0	5,0	5,0	5,0	3,0	3,5	4,45
20	5,0	2,0	4,0	2,5	4,5	5,0	3,5	3,5	1,5	1,0	3,25
21	5,0	4,0	5,0	4,5	3,5	5,0	5,0	5,0	5,0	4,0	4,60
22	2,0	1,5	4,0	1,5	2,0	5,0	4,0	2,5	3,5	4,5	3,05
23	4,0	4,0	4,0	-	4,5	5,0	5,0	4,5	2,5	4,5	4,22
24	-	-	5,0	-	1,0	5,0	-	-	-	-	3,66
25	5,0	2,0	5,0	4,0	4,5	5,0	5,0	5,0	4,5	4,0	4,40
26	2,0	2,0	5,0	4,0	4,0	5,0	5,0	4,5	1,0	1,0	3,35
27	5,0	2,0	5,0	1,0	3,5	5,0	4,0	5,0	1,5	2,5	3,45
28	4,5	2,0	5,0	1,0	5,0	5,0	4,5	5,0	2,0	1,0	3,50
29	5,0	4,0	5,0	1,0	3,5	5,0	5,0	5,0	4,5	5,0	4,30
30	5,0	4,0	5,0	5,0	5,0	2,5	5,0	5,0	4,0	5,0	4,55
31	4,0	1,0	2,0	5,0	3,5	1,5	4,0	1,0	2,0	1,0	2,50
32	4,5	1,0	2,0	3,0	2,0	3,5	4,0	4,5	4,5	3,5	3,25
33	5,0	5,0	4,0	4,5	4,5	5,0	5,0	4,5	5,0	4,0	4,65
34	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	5,0	2,5	1,0	1,0	1,55
35	4,0	5,0	5,0	5,0	3,5	5,0	5,0	5,0	5,0	4,0	4,65
36	2,0	5,0	5,0	5,0	4,5	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	4,65
37	1,5	1,0	1,0	4,0	1,0	5,0	5,0	2,5	2,5	1,5	2,50
38	-	-	5,0	-	-	1,0	1,0	-	-	-	2,33
39	1,0	4,0	5,0	1,0	4,5	1,0	5,0	5,0	4,5	1,0	3,20
40	4,5	5,0	1,0	5,0	2,0	5,0	5,0	4,0	2,0	1,5	3,50
41	5,0	5,0	5,0	3,5	4,5	5,0	5,0	4,5	1,0	1,5	4,00
42	5,0	5,0	1,0	5,0	2,0	5,0	5,0	5,0	1,0	4,0	3,80
43	5,0	5,0	1,0	1,0	1,0	1,0	2,0	1,0	1,0	1,0	1,90
44	2,0	5,0	-	-	1,0	-	5,0	4,5	1,0	-	3,08
45	4,0	2,0	5,0	5,0	5,0	4,0	5,0	4,0	5,0	4,5	4,35
46	5,0	4,0	5,0	4,5	4,0	5,0	5,0	5,0	5,0	4,0	4,65
47	5,0	1,0	5,0	2,0	3,5	4,5	5,0	4,0	5,0	3,5	3,85
48	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	2,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,10
49	5,0	4,0	5,0	4,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	4,80
50	5,0	2,0	4,0	2,0	1,5	3,5	5,0	4,0	4,0	4,5	3,55
51	5,0	5,0	5,0	4,0	4,0	4,0	5,0	2,5	1,5	4,0	4,00
52	4,5	2,0	4,0	4,0	3,5	2,5	5,0	4,5	4,0	5,0	3,90
53	4,5	5,0	5,0	2,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	1,0	4,25
54	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	5,0	5,0	1,0	1,0	1,0	1,80
55	5,0	2,0	2,0	1,0	1,0	1,0	4,0	4,0	1,0	1,0	2,20

3.2. Araştırmanın ikinci alt amacı;

“Eğitsel içerikli web sitelerinin Web Sitesi Metin Tasarım Unsurları Değerlendirme Ölçeğine göre en çok dikkate alınan özellikler nelerdir?”

Tablo 1’e göre değerlendirmeye tabi tutulan web sitelerinde ölçek maddelerinden 6, 11, 12, 18, 19, 21, 23, 25, 29, 30, 33, 35, 36, 41, 45, 46, 49, 51 ve 53. maddeler 4,0 puanın üzerinde puan almıştır (Tabloda 1’in üzerinde puan alan maddeler kalın olarak belirtilmiştir). 49. maddenin

uzman değerlendirmesi sonucu ölçekten aldığı ortalama puan 4,80'dir. Bu durum hakkında, incelenen web sitelerinde 49. maddede sözü geçen "Her paragrafta bir konu ya da fikirden bahsedilmiş" ölçütüne tüm web sitelerinde çoğunlukla uyulduğu yorumu yapılabilir.

3.3. Araştırmanın üçüncü alt amacı;

"Eğitsel içerikli web sitelerinin Web Sitesi Metin Tasarım Unsurları Değerlendirme Ölçeğine göre en az dikkate alınan özellikler nelerdir"

Tablo 1'e göre değerlendirmeye tabi tutulan web sitelerinde ölçek maddelerinden 14, 15, 16, 17, 31, 34, 37, 38, 43, 48, 54 ve 55. maddeler 2,5 puanın altında puan almıştır (Tabloda 2,5 puanın altında puan alan maddeler italik yazılmıştır). İncelenen web sitelerinde, bu maddelerdeki metin tasarım unsurlarının en az dikkate alınan özellikler olduğu söylenebilir. Tabloya göre en düşük puan alan madde 48. maddedir. Değerlendirilen web sitelerinde 48. maddede sözü geçen "Sonucun başlangıca konulması (Ters Piramit)" ölçütünün sitelerde göz ardı edilen bir ölçüt olduğu sonucuna ulaşılabilir.

3.4. Araştırmanın dördüncü alt amacı;

"Eğitsel içerikli web sitelerinde yer alan metinlerin, Web Sitesi Metin Tasarım Unsurları Değerlendirme Ölçeğine göre zorluk düzeyleri nedir?"

Web sitelerinin metin tasarım unsurları değerlendirme ölçeğinden aldıkları puanlar ve gözlemci puanları arasındaki korelasyon tablolaştırılarak, karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Her siteye ait değerlendirmeye katılan madde sayıları da Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Metin Tasarım Ölçeği Sonucunda Web Sitelerinin Metin Tasarımına İlişkin Alınan Veriler

	Gözlemci 1 \bar{X}	Gözlemci 2 \bar{X}	r	p	Madde Sayısı	Aldığı Puan	Ölçek Düzeyi
1. Site	3,92	3,98	,969	,00	50	79,00	Kolay
2. Site	3,34	3,36	,997	,00	53	66,98	Orta
3. Site	3,75	3,77	,997	,00	52	75,19	Orta
4. Site	3,18	3,30	,957	,00	50	66,00	Orta
5. Site	3,00	3,02	,905	,00	53	60,18	Zor
6.site	3,87	3,85	,973	,00	53	77,16	Orta
7.site	4,25	4,28	,855	,00	53	85,28	Kolay
8.site	3,77	3,69	,882	,00	52	73,20	Orta
9.site	3,02	3,15	,916	,00	52	61,73	Zor
10.site	2,96	2,92	,924	,00	51	58,82	Zor

Sitelerin gözlemciler tarafından, hazırlanan ölçeğe göre yaptıkları değerlendirme sonuçları arasındaki korelasyonun ve güvenilirliğin yüksek olduğu gözlenmiştir. Gözlemcilerin siteler için verdikleri puanlar arasındaki

korelasyon katsayısının, mutlak değer olarak, 0.70–1.00 arasında olması yüksek düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir(Büyüköztürk, 2007).

Tablo2’de web sitelerinin ölçekten aldıkları puan ve bu puana karşılık gelen düzeylerin belirlenmesinde araştırmacı, siteleri değerlendirirken; sitelerden yüksek, orta ve alt düzeyde puan alan maddeleri işaretleyerek bu maddelerin yüzdesini almıştır. Bazı maddelere her sitede ortak olarak uyulmakta ve bu maddeler sayesinde web siteleri ölçekten yüksek puanlar almaktadır. Ölçek düzeyinin puan aralıklarına bölünebilmesi için; her bir maddenin aldığı puanlar toplamı alınarak ölçekteki madde sayısına (55) bölünmüş ve bir maddenin ortalama değeri 3,48 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan puanların kolay yorumlanabilmesi amacıyla bir maddenin alabileceği ortalama değer 100 üzerinden hesaplanmış ve sonuç 1,81 olarak bulunmuştur. Ölçekte başlıklar altında verilen maddelerden, her başlık için yüksek ve düşük puan alan maddeler belirlenmiştir. 2,5 ve altında puan alan maddeler düşük, 4 ve üzerinde puan alan maddeler ise yüksek puan alan maddeler olarak kabul edilmiştir. 2,5 ve üstünde puan alan 43 madde ortalama madde puanı (1,81) ile çarpılarak “Orta güçlük” düzeyinin üst sınırı belirlenmiştir. Yapılan bu işlemler sonucunda “Orta güçlük” düzeyinin üst sınırı 78,18 olarak bulunmuştur. Aynı şekilde 4 ve üzerinde puan alan madde sayısı belirlenip ortalama madde puanı ile çarpılarak “Orta güçlük” düzeyinin alt sınırı 62 olarak belirlenmiştir. Buna göre metin tasarım unsurları açısından 0–61 puan aralığında olan siteler “Zor”, 62–78 puan aralığında olan siteler “Orta güçlükte” ve 79’dan yüksek puana sahip olan siteler “Kolay” okunabilir olarak kabul edilmiştir.

İncelenen web sitelerinde 6, 11, 12, 18, 19, 21, 23, 25, 29, 30, 33, 35, 36, 41, 45, 46, 49, 51 ve 53. maddelerdeki metin tasarım unsurlarının dikkate alındığı söylenebilir. 49. maddenin uzman değerlendirmesi sonucu ölçekten aldığı ortalama puan 4,80’dir. Bu durum hakkında, incelenen web sitelerinde 49. maddede sözü geçen “Her paragrafta bir konu ya da fikirden bahsedilmiş” ölçütüne tüm web sitelerinde çoğunlukla uyulduğu yorumu yapılabilir. Tablo 1’e göre değerlendirmeye tabi tutulan web sitelerinde ölçek maddelerinden 14, 15, 16, 17, 31, 34, 37, 38, 43, 48, 54 ve 55. maddeler 2,5 puanın altında puan almıştır. İncelenen web sitelerinde, bu maddelerdeki metin tasarım unsurlarının en az dikkate alınan özellikler olduğu söylenebilir. Tabloya göre en düşük puan alan madde 48. maddedir. Değerlendirilen web sitelerinde 48. maddede sözü geçen “Sonucun başlangıca konulması (Ters Piramit)” ölçütünün sitelerde göz ardı edilen bir ölçüt olduğu sonucuna ulaşılabilir.

4. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Eğitsel içerikli web siteleri metin tasarım unsurları açısından değerlendirildiğinde Türkiye’de yayınlanan web sitelerinin metin tasarımı açısından düzeyleri hakkında yorum yapılabilir. Araştırmanın bulgularına göre çıkan sonuçlar ve sonuçlara geliştirilen öneriler özetle şu şekildedir:

1. Değerlendirmeye tabi tutulan 10 siteden düzeyleri kolay olarak nitelendirilebilecek site sayısı %20 (n=2), orta düzey olarak nitelendirilebilecek site sayısı %50 (n=5), okunabilirliği zor olarak nitelendirilebilecek site %30'dur (n=3). Bu frekanslara ve araştırma sonunda elde edilen verilere göre Türkiye'de yayınlanan web sitelerinden %20'si okunabilirlik açısından kolay, %50'si orta güçlükte, %30'u ise zor olarak nitelendirilebilir.
2. Eğitsel içerikli sitelerde bilginin kolay anlaşılabilir şekilde tasarımı açısından en sade şekliyle sunulması önem taşımaktadır, bu durumun göz ardı edildiği; sayfadaki bilginin çeşitli resimler, canlandırmalar ve metin efektleri yüzünden arka planda kaldığı görülmektedir. Karmaşık sayfa tasarımları dikkati bilgiden çok, farklı yerlere çekmektedir.
3. İncelenen sitelerde metnin önemli noktaları vurgulanmak istenirken metin tasarım unsurlarından birden fazlasının bir arada kullanıldığı gözlenmektedir. Bu durumun metnin okunurluğu açısından sıkıntı yaratabileceği düşünülmektedir.
4. Ayrıca araştırmada kullanılan veri toplama aracındaki maddeler ve madde puanlarına bakılarak üzerinde çalışılan sitelerde metin tasarım unsurları açısından hedef kitlenin öğrenim düzeyinin dikkate alınmadığı söylenebilir. Eğitsel içerikli web siteleri hazırlanırken tasarım süreci içinde web tasarımcısı hedef kitlenin öğrenim düzeyine göre metin tasarım unsurlarını göz önüne almalı, metinleri kullanıcının vakit kaybetmeden algılayabileceği şekilde tasarlamalıdır. Bu şekilde hazırlanmış siteleri ziyaret eden kullanıcılar, vakit kaybetmeden aradığı bilgiye ulaşabilir ve kullanıcı memnuniyeti artabilir.

5. KAYNAKLAR

- ALPAN, B. G. (2004). *Ders Kitaplarındaki Grafik Tasarımın Öğrenci Başarısına ve Derse İlişkin Tutumlarına Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2007). *Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: PegemA yayıncılık.
- DOĞAN, M. (2006). *Teknoloji Kimin Umurunda*. İstanbul : Alfa yayınları.
- GÜRDAĞ, B., ÖZTURAN, C. (2002). *Web Arama Motorları için Bağlantı Temelli Bir Sıralama Algoritmasının Gerçeklenmesi*. TBD Kurultayı, İstanbul.
- NIELSEN, J. (1997). *How Users Read on the Web*. 16.02.2008 tarihinde <http://www.useit.com/alertbox/9710a.html> adresinden alınmıştır.
- NIELSEN, J. (1997). *Writing for the Web*. 23.05.2008 tarihinde <http://www.sun.com/980713/webwriting/index.html> adresinden alınmıştır.
- PEKTAŞ, H.(2001). İnternette Görsel Kirlenme. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, 400,72-75.

YAZARLAR HAKKINDA BİLGİ

Öğretim Görevlisi Fatma ERASLAN KESKİNKILIÇ Ahi Evran Üniversitesi Bilgisayar Teknolojileri ve Programlama Bölümü'nde görev yapmaktadır. Sanal Öğrenme Ortamları, E-öğrenme, Web Okunabilirliği, Öğretim amaçlı grafik-canlandırma ve harmanlanmış öğrenme başlıca ilgi alanları arasındadır.

Ahi Evran Üniversitesi

Bilgisayar Teknolojileri ve Programlama Bölümü

KIRŞEHİR/TÜRKİYE

fatma@ahievran.edu.tr

Yard. Doç. Dr. Serçin KARATAŞ Gazi Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Bölümü'nde görev yapmaktadır. Uzaktan eğitim kuramları ve uygulamaları, Uzaktan eğitim yönetimi, Öğretim tasarımı, İnternet temelli öğrenme ortamları için hikâye tahtası ve ders geliştirme, İnternet temelli öğrenme ortamlarının tasarım ilkeleri, İnternet temelli öğrenme ortamlarında etkileşim uygulamaları, Materyal geliştirme, Öğretim amaçlı grafik ve canlandırma ile öğrenme ve içerik yönetim sistemleri başlıca ilgi alanları arasındadır.

Gazi Üniversitesi

Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Bölümü

ANKARA/TÜRKİYE

<http://w3.gazi.edu.tr/~sercin>

sercin@gazi.edu.tr

EĞİTSEL İÇERİKLİ WEB SİTELERİNİN METİN TASARIM UNSURLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

İnternet ortamında farklı alanlarda yayına giren web sitelerine her gün yenileri eklenmektedir. Bu siteler kullanıcıları etkilemek adına farklı teknikler denemektedir. Web sitelerinde kullanıcıları etkilemek, iyi bir iletişim ortamı sağlayarak siteye olan ilgilerini artırmak için site tasarımcıları resim, canlandırma, ses ve çeşitli tasarım unsurları üzerine fazlasıyla eğilmektedir. Bu web siteleri arasında, kullanıcıların bilgi edinme ihtiyaçlarını karşılama amaçlı kurulan eğitsel içerikli siteleri de yer almaktadır.

Eğitsel içerikli web sitelerinde, kullanıcıyı etkilemede sözü edilen yöntemlerden çok, bilginin sunumu önem taşımaktadır. Siteye aradığı bilgiyi almaya gelen kullanıcı, baktığı kelimeyi değil, aradığı kelimeyi görür. Bu bağlamda böyle bir kullanıcı için sitede bulunan resimlerin veya canlandırmaların çok güzel olması kullanıcıyı ilgilendirmemektedir. Kullanıcıyı etkilemek adına sayfaya yerleştirilen bu elemanların sayısının artması ve tasarım bilgisine sahip olmayan kişilerce yapılması, bu tür sitelere asıl geliş amaçları bilgi edinmek olan kullanıcıların işini zorlaştırmaktadır.

Eğitsel içerikli web sitelerinde bulunan metinlerin fiziksel özellikleri, tasarım açısından ne durumda oldukları bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında birçok web sitesi incelenmiş özellikle eğitim alanında hizmet veren web sitelerinin metin tasarım unsurlarını ne kadar dikkate aldıkları araştırma dâhilinde hazırlanan "Metin Tasarım Unsurları Değerlendirme Ölçeği" ile değerlendirilmiştir.

Eğitsel içerikli web sitelerini metin tasarım unsurları açısından incelemeyi amaçlayan bu çalışma tarama modelindedir. Araştırmanın çalışma evrenini 2008-2009 Eğitim Öğretim yılında internet üzerinde Türkçe olarak yayınlanan, ilköğretim öğrencilerine yönelik eğitsel içerikli web siteleri oluşturmaktadır. Eğitsel içerikli web sitelerine ulaşmak için, arama sonuçlarının sıralanmasında PageRank (Brin ve Page, 1998) adı verilen bir algoritmayı kullanarak, uyguladığı ileri teknikler sayesinde kısa sürede en iyi arama motoru olma başarısını yakalayan Google arama motorundan (Gürdağ ve Özturan, 2002) yararlanılmıştır. Google arama motorunda "eğitsel içerikli web siteleri, eğitim siteleri, ders anlatımı, online ders, ders siteleri, uzaktan eğitim, öğretmen siteleri, online öğrenme, çocuk siteleri" ve benzeri anahtar kelimeleri girilerek yapılan aramalar sonucunda farklı sitelere erişilmiş, arama motorunda bulunan sitelerde verilen ilgili bağlantılar ile de arama dallanarak geniş bir evrene ulaşılmaya çalışılmıştır. Erişilen siteler arasından bir ders içeriğini veya bir konuyu site aracılığıyla kullanıcılara aktaran 10 site araştırmaya dâhil edilmiş ve araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Arama motorunda anahtar kelimelerle yapılan arama sonucunda erişilen siteler arasından eğitimle ilgili olmasına rağmen herhangi bir ders içeriği ve konu anlatımı sunmayan

ya da ilköğretim ve ortaöğretimde okutulan derslere uygun olmayan siteler araştırmanın dışında tutulmuştur.

Araştırmada, web sitelerindeki metinlerin tasarım özelliklerinin okuma üzerine etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu fikirden yola çıkılarak araştırmaya ilişkin verileri toplamak amacıyla 55 maddeden oluşan "Web Sitesi Metin Tasarım Unsurları Değerlendirme Ölçeği" geliştirilmiştir.

Ölçek geliştirme sürecinde öncelikle web sitelerindeki metinlerin sayfa içinde hangi formlarda bulunduğu belirlenmiştir. Metinlerin web sayfalarında başlıklar, listeler, bağlantılar ve içerik olarak yer aldığı belirlenerek metinler bu 5 başlık altında gruplandırılmıştır. Oluşturulan bu gruplara ait olması gereken özellikler ilgili başlıklar altındaki maddelerde ele alınmıştır. Ölçek maddeleri belirlenirken, başlıklar, listeler, bağlantılar ve içeriğe ait tipografik öğeler, tasarım ilkeleri gibi metnin fiziksel özellikleri dikkate alınmış, bu zamana kadar yapılan çalışmalardan ve birçok kaynaktan faydalanılmıştır.

Web sitelerindeki metin tasarımına yönelik ilkelerin belirlenmesi için hazırlanan 74 maddelik metin tasarım unsurları taslağı, üçlü derecelendirme ölçekli veri toplama formuna dönüştürülerek 5'i öğretim teknolojisi ve 3'ü Türkçe Eğitimi alanında 8 uzman görüşüne sunulmuştur. 74 maddeden oluşan metin tasarım unsurları taslağı uzman görüşü sonucu elde edilen verilere göre düzenlenerek 55 maddelik son haline getirilmiştir.

İncelenen web sitelerinde 6, 11, 12, 18, 19, 21, 23, 25, 29, 30, 33, 35, 36, 41, 45, 46, 49, 51 ve 53. maddelerdeki metin tasarım unsurlarının dikkate alındığı söylenebilir. 49. maddenin uzman değerlendirmesi sonucu ölçekten aldığı ortalama puan 4,80'dir. Bu durum hakkında, incelenen web sitelerinde 49. maddede sözü geçen "Her paragrafta bir konu ya da fikirden bahsedilmiş" ölçütüne tüm web sitelerinde çoğunlukla uyulduğu yorumu yapılabilir. Tablo 1'e göre değerlendirmeye tabi tutulan web sitelerinde ölçek maddelerinden 14, 15, 16, 17, 31, 34, 37, 38, 43, 48, 54 ve 55. maddeler 2,5 puanın altında puan almıştır. İncelenen web sitelerinde, bu maddelerdeki metin tasarım unsurlarının en az dikkate alınan özellikler olduğu söylenebilir. Tabloya göre en düşük puan alan madde 48. maddedir. Değerlendirilen web sitelerinde 48. maddede sözü geçen "Sonucun başlangıca konulması (Ters Piramit)" ölçütünün sitelerde göz ardı edilen bir ölçüt olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Değerlendirmeye tabi tutulan 10 siteden düzeyleri kolay olarak nitelendirilebilecek site sayısı %20 (n=2), orta düzey olarak nitelendirilebilecek site sayısı %50 (n=5), okunabilirliği zor olarak nitelendirilebilecek site %30'dur (n=3). Bu frekanslara ve araştırma sonunda elde edilen verilere göre Türkiye'de yayınlanan web sitelerinden %20'si okunabilirlik açısından kolay, %50'si orta güçlükte, %30'u ise zor olarak nitelendirilebilir.

Eğitsel içerikli sitelerde bilginin kolay anlaşılabilir şekilde tasarım açısından en sade şekliyle sunulması önem taşımaktayken, bu durumun göz ardı edildiği; sayfadaki bilginin çeşitli resimler, canlandırmalar ve

metin efektleri yüzünden arka planda kaldığı görülmektedir. Karmaşık sayfa tasarımları dikkati bilgiden çok, farklı yerlere çekmektedir. İncelenen sitelerde metnin önemli noktaları vurgulanmak istenirken metin tasarım unsurlarından birden fazlasının bir arada kullanıldığı gözlenmektedir. Bu durumun metnin okunurluğu açısından sıkıntı yaratabileceği düşünülmektedir. Ayrıca araştırmada kullanılan veri toplama aracındaki maddeler ve madde puanlarına bakılarak üzerinde çalışılan sitelerde metin tasarım unsurları açısından hedef kitlenin öğrenim düzeyinin dikkate alınmadığı söylenebilir. Eğitsel içerikli web siteleri hazırlanırken tasarım süreci içinde web tasarımcısı hedef kitlenin öğrenim düzeyine göre metin tasarım unsurlarını göz önüne almalı, metinleri kullanıcının vakit kaybetmeden algılayabileceği şekilde tasarlamalıdır. Bu şekilde hazırlanmış siteleri ziyaret eden kullanıcılar, vakit kaybetmeden aradığı bilgiye ulaşabilir ve kullanıcı memnuniyeti artabilir.